Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

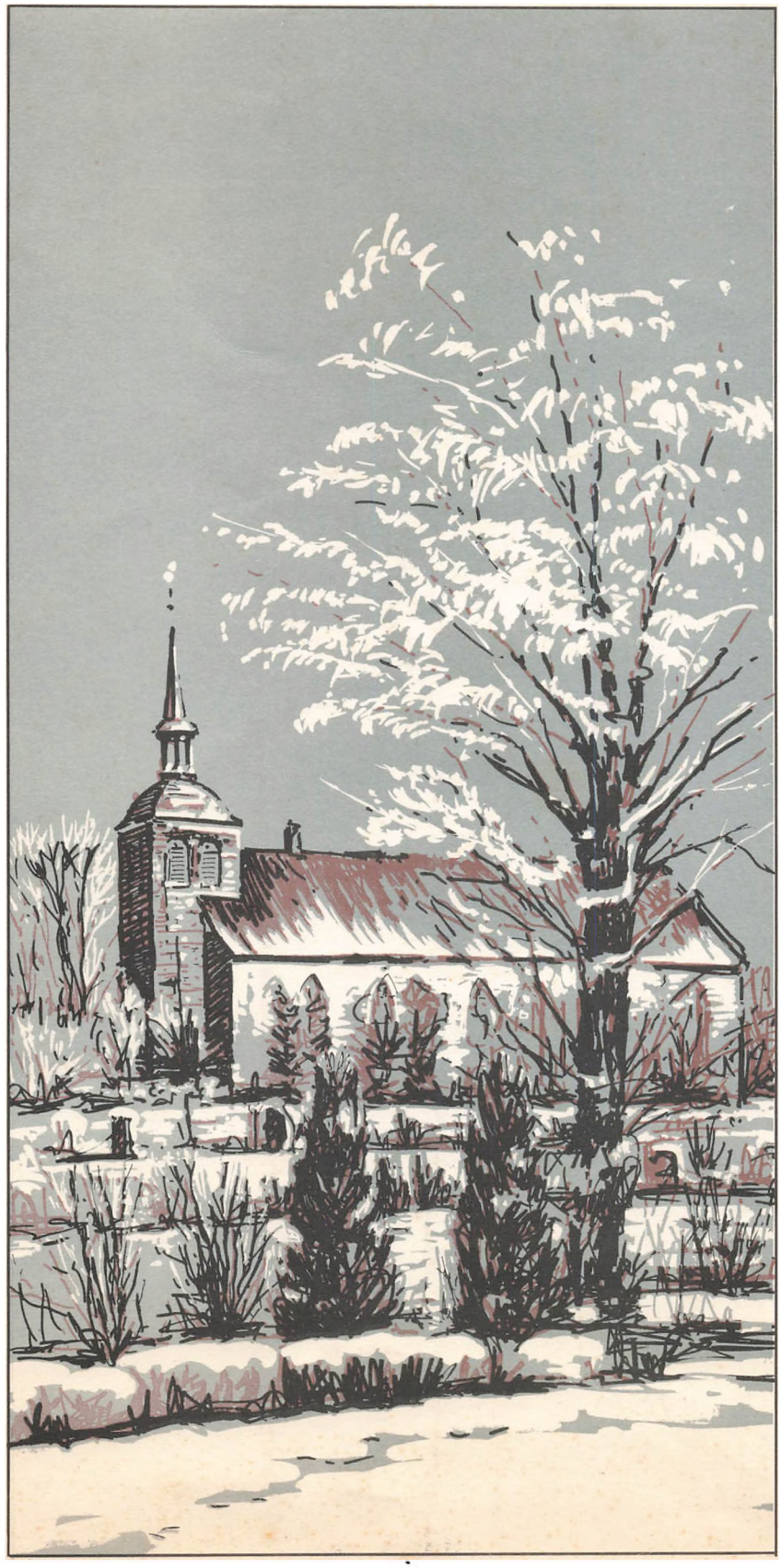
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JUL 1969

Flensborg Amt

Det har for os danske i Flensborg amt ikke været et år med de store sensationer eller højdepunkter.

Til gengæld heller ikke et år med skuffelser og ydmygelser. Jeg kan berette om et godt arbejde præget af optimisme til fremtiden.

Vi lever stadig i en tid, hvor fordrageligheden tilsyneladende er kommet for at blive. Respekten for det danske afløser tidligere tiders foragt, tolerancen vinder langsomt indpas her i grænselandet.

Der er folk, som mener, at nu udviskes alt, og at man igen kunne tænke sig en kamptid. Det er rigtigt, at en kamptid lutrer, men samtidig slider det på menneskene. Vi kan kun glæde os over, at de gamle onde tider er forbi her hos os, og at den folkelige grænsekamp har mistet sin skarphed. Brydningen mellem dansk og tysk vil dog fortsætte, og vi må være klar over, at vi danske har et tilbud til alle. Vore skoler, vore børnehaver, vore forsamlingshuse, vore teaterforestillinger, vore bogudlån, ja, hele vort folkelige arbejde er et tilbud til alle vore slesvigske landsmænd. Hvis vore tilbud har kvalitet, bærer vidnesbyrd om et livssyn, som tiltrækker andre, så vil vi trolig kunne se fremtiden i møde.

Glædelig jul og godt nytår.

Christian Lorenzen
amtsformand

Billedet af Adelbykirke på forsiden er tegnet af litograf Rudolf Hofmann. Kirken var oprindelig bygget i romansk stil og blev udvidet i 1700 tallet.

Udgivet af Sydslesvigsk Forening for Flensborg amt. I redaktionen: Søren Hansen, Johs. Christiansen og Nis Petersen.

Tanker omkring jul 1969

Vi oplever uden tvivl i vort århundrede et af de mest afgørende vendepunkter i menneskeslægtens årtusind lange historie. Det står klart for mange, at der er ved at begynde en ny tid, hvori der vil blive ændret totalt på mange ting, ikke alene hvad de tekniske muligheder angår, men også hvad angår forholdet mellem de enkelte menneskegrupper. Blandt andet vil de hvide folks herredømme over de farvede folk blive brudt for bestandigt. De farvede folk er nu ved at kaste åget af sig. De har set, at de er i stand til at tilegne sig den samme teknik, som har været grundlaget for det hvide menneskets herredømme, og de har i stigende grad gjort sig klart, at muligheden for en menneskeværdig tilværelse i fremtiden står og falder med, om de fremover skal være slaver for det hvide menneskets teknik, eller om de selv kan få del i denne teknik og gøre den til deres tjener. Hvilken af delene de ønsker, kan vi ikke være i tvivl om. Sker det sidste så vil det betyde større lykke for hele menneskeheden. Opgaven må da blive den at forsone de hvide og de farvede med hinanden, at gøre broderskabstanken universel og virkeliggøre den, så at både sjæle og kroppe mættes, og børn får lov til at leve.

I verden findes der tusindvis af børn, der sulter og som er kommet bort fra deres forældre. I Kina og andre steder i verden findes der børn, der ligger og dør på vejene og i gaderne, medens voksne iler forbi, fordi kårene er så umenneskelige, at ingen har kræfter til at hjælpe.

Mange ser og forstår, at krigenes og krisernes ulykker er af økonomisk karakter, men kun få ser en vej, der kan føre bort fra alt dette. Vi husker, at vi den 24. oktober hvert år mindes FN-dagen og hvad FN har gjort og stadig gør for at hjælpe, hvor freden trues og hvor nøden — især blandt børnene — er størst. Og dog fylder frygten for en ny verdenskrig sindene med et mareridts styrke; til trods for det, at alle ved, at en ny verdenskrig vil betyde den totale undergang.

Hvordan skal vi undgå den?

Der gives mange svar, men de, der duer, kan vel samles i ordene samarbejde, forsoning og næstekærlighed. Det verden har brug for, er en virkeliggørelse af den kristne broderskabstanke. Vi i vesterlandene er nødt til at bruge disse ord, og de vil også blive forstået af de farvede, hvis vi da ikke, idet vi udtaler dem, har et mordvåben til at stikke frem af ærmegabet.

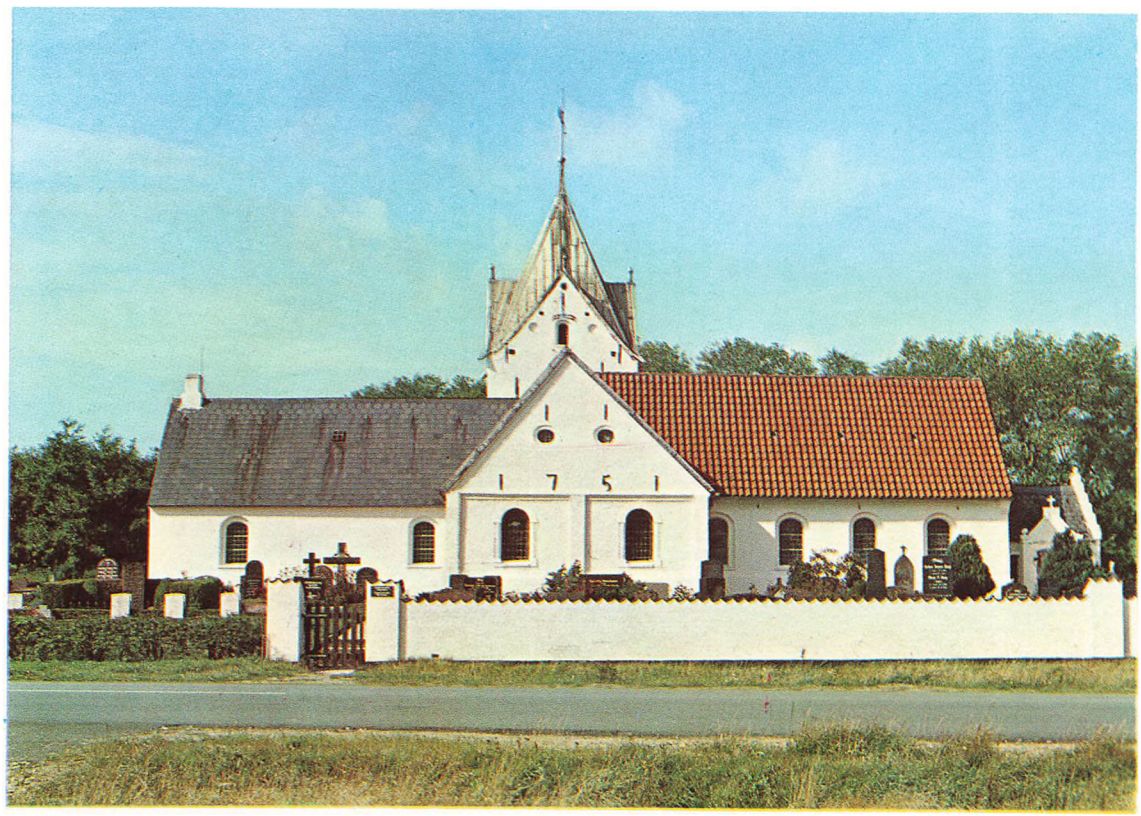
„Hun fødte sin førstefødte søn og svøbte ham og lagde ham i en krybbe", sådan står der i vort juleevangelium.

Det var blot et nyfødt barn, men hvilke muligheder lå der gemt i det?

Skulle det blive et af de store genier, hvis navn menneskeheden ville bevare gennem århundreder, en, hvis forbillede ildnede menesker til kamp mod løgn og undertrykkelse slægt efter slægt?

Ja, det blev han vel også og meget mere, som vanskeligt kan rummes i nogen menneskelig tanke, men som er udtrykt med ordene i den hellige skrift: „Guds herligheds genskin og hans væsens udtrykte billede."

Han kom til verden for at forælle menneskene, at Gud elsker dem og er rede til at tage også den fortabte søn i sin favn. Ja, gennem alt, hvad Jesus var, udstrålte han kærlighed til menneskene. Han kom til verden med kærlighed, og det menneske, der åbner sit

Korskirken Rømø

sind for hans ord og ånd, åbner dermed sit sind for kærligheden. Og kærligheden kan da i disse mennesker blive en kraft, som ikke vil stænges inde, men må strømme ud i *gerninger* og *ord* af kærlighed, som ikke kender grænser af nogen art. Hvor kærligheden på denne måde får magt, trænges egenkærligheden, egoismen tilbage. Og da det er i egoismen alt ondt har sin rod, enten der er tale om det enkelte menneskes egoisme eller om gruppeegoismen i alle dens forskellige afskygninger: klasseegoisme, nationaleogisme, raceegoisme osv. ville det se bedre ud i verden, om alle mennesker var indstillet på at hjælpe hinanden.

Julens store glæde er den, at Jesus kommer til verden for i ord og gerning at sige til menneskeheden, at Gud elskede dem og var alles fader, hvorfor menneskene også måtte være søstre og brødre. Ingen udelukkedes fra denne kærlighed og dette broderskab, intet enkelt menneske, ingen folkegruppe, ingen nation og ingen race.

Barnet i krybben blev manden, hvis ord og gerninger bestandig finder genklang i menneskers sind. Hvis vi mennesker fulgte Jesu ord: „Alt hvad I vil, mennesker skal gøre mod Eder, det skal I også gøre mod dem", da fandtes der vel også en vej ud af verdens dybeste nød.

Der er ikke ret mange danske mennesker, som ikke fejrer julefest og fornemmer, at det betyder noget med *godhed, mildhed, fred* og *fordragelighed* mellem mennesker. Vi føler, at ufordragelighed, ondskab og nød midt i julefesten er en urimelighed, en skærende mislyd til juleevangeliets ord.

Under julefesten giver vi gaver, tilgiver, søger fred og forsoning — ufredens uhyggelige larm dæmpes måske en stund.

Men efter festen følger hverdagen, hvori der er, som om julefesten blot var en fest og fromme ønsker, der ikke skabte villie til at lade kærlighedsevangeliet præge hverdagens gerninger i stort og småt.

Lad det være vort juleønske for året 1970, at den krise, der har ramt menneskeheden vil være med til at lade den kristne broderskabstanke få en stærkere magt over sindene.

Med disse ord vil jeg ønske alle landsmænd i Flensborg amt, store og små og alle landsmænd derhjemme i Danmark en god jul.

D. Dirks
fhv. rektor og distriktsskoleinspektør
i Sydslesvig.

Minder om barndomsjul i Harreslev

Uddrag af en artikel i Flensborg Avis af

forfatter Willy-August Linnemann

I mit barndomshjem på Harreslevmark ved Flensborg begyndte julestemningen at melde sig, når adventskransen blev hængt op. Senere blev et krybbespil sat frem på kommoden. Krybbespillet kunne købes, men mange lavede det selv og pyntede det op med hyrder, lam, huse og palmer, så det blev et helt Bethlehemlandskab.

Denne skik med krybbespillet er — ligesom juletræet — trængt nordpå fra syd. Krybbespillet er af katolsk oprindelse.

Min barndoms-jul faldt i mellemkrigstiden, hvor der var stor arbejdsløshed i Sydslesvig, og der var derfor smalhans i mange hjem. Min far var teglbrænder, så nogen luksuriøs barndoms-jul kan jeg ikke berette om. Men endda, synes jeg, havde vi en god jul, far, mor, min søster og jeg.

Juleaftens-eftermiddag var vi i Helligåndskirken i Flensborg og hørte pastor H. F. Petersens juleprædiken. Både C. W. Noack, den senere Haderslev-biskop, og H. F. Petersen var præster ved den danske kirke i Flensborg. Noack havde bydistriktet, Petersen landdistriktet. Derfor følte vi os meget knyttet til Petersen.

Også juledag gik jeg i kirke, i den danske, i Nikolai kirke eller i Marie kirke, men jeg må indrømme, at når jeg så flittig søgte kirkerne, var det mest for musikkens skyld. Ved alle de gratis kirkekoncerter i de flensborgske kirker var jeg en trofast gæst, og under disse koncerter sad jeg og drømte om at blive komponist og dirigent.

Når vi kom hjem fra julegudstjenesten i Flensborg, læste en af os juleevangeliet højt, og der blev bedt bordbøn, og først derefter tog spisningen sin begyndelse. Julemaden bestod af flæske- eller kalvesteg samt æblekage med frugter fra vor egen have. Så blev der vasket op, inden juletræet, et bordtræ, blev tændt, og vi sang et par salmer. Bagefter fik vi hver en lille julegave. Mor, der var fra Haderslev amt, havde selvfølgelig bagt til jul, og nu kom pebernødderne frem. Vi spillede om dem og morede os. Aftenen sluttede ved 22-tiden med kaffe og julebag. Ofte havde vi min moster fra Nordslesvig på besøg. Jeg har dog tilbragt enkelte juleaftener i danske hjem nordpå, hos min moster i Rugbjerg i Øster Løgum sogn og hos min sommerferievært, gårdejer Peter Kloppenborg i Harreby. Fra julebesøgene i Rugbjerg står de festlige kaneture til Øster Løgum kirke stadig i min erindring. Endnu kan jeg høre bjældeklangen og se for mig det vinterlige landskab . . .

Maren Sørensen
„Valsbøl" - „Børnenes Helsehjem"

En markant skikkelse i mellemkrigsårene i Sydslesvig var Maren Sørensen, sygeplejerske i Flensborg og Sydtønder amter, plejemor for Børnenes Helsehjem ved Sdr. Vilstrup strand. Som en af dem, der som børnehavebarn og nogle år senere som skolebarn, har haft to ophold hos plejemor på Børnenes Helsehjem står denne kvinde stærkt i min erindring. Kærlighed og myndighed var hendes adelsmærke. Uden at forklejne nogen eller det arbejde, som udførtes i de svære mellemkrigsår både på det kulturelle og det humanitære område, må det være tilgivet at omtale *Maren Sørensen*, i 50 året for 1920 afstemningen.

Maren Sørensen sendtes til Flensborg og omegn i 1912 af „Udvalget for kristelig virksomhed i Nordslesvig".

Under den 1. verdenskrig kaldtes Maren Sørensen hjem til Nordslesvig, hvor der var hårdt brug for enhver hjælpende hånd. Men den korte tid i Flensborg havde ladet en tanke modnes i Maren Sørensens unge sind. Hun ville atter herned, men det skulle være uden for Flensborg.

I Aal sogn længst ude mod vest, nær Blåvandshuk fødtes Maren Sørensen i 1882 af gammeldags hedebønder i denne afsides egn ud mod det store hav. Da hun var tre år, måtte hun hjemmefra. Hendes farfar og farmor, der havde 12 børn, valgte netop „bette Maren" til at bo hos dem 3 mil borte. Som skik var, kom hun ud at tjene — 9 år gammel, men et års tid efter kom hun hjem, farfaderen længtes efter hende, og snart døde han. Med konfirmationen som 14-årig sluttede skolen, og de næste tre år var hun igen ude at tjene. Så blev hun kaldt hjem. Moderen var dødssyg og døde få dage efter.

Maren stilede mod at blive sygeplejerske; men ville forinden gerne på højskole. Drømmen og lysten stod til Askov Højskole; men Maren var bange for, at det var for fint for hende. Det blev Janderup Højskole, hvorfra hun medtog en god ballast til sit videre liv. På Lukasstiftelsen fik hun sin sygeplejeuddannelse.

I tre år kom hun efter endt uddannelse til at virke som hjemmesygeplejerske på Stevns. Og i disse år fandt hun vej til menighedsskolen på Liselund. Her hørte hun bl. a. frimenighedspræst L. B. Povlsen, Bovlund, holde foredrag om Sønderjylland, og så var hun klar over, at her lå hendes fremtidsgerning. I et par år var hun i Visby og Daler sogne. Hun cyklede rundt dag og nat. Sygepleje betød dengang også madlavning, rengøring, vask og til tider malkning og hertil kom, at hun tog sig særligt af børnene, legede med dem, fortalte og sang for dem.

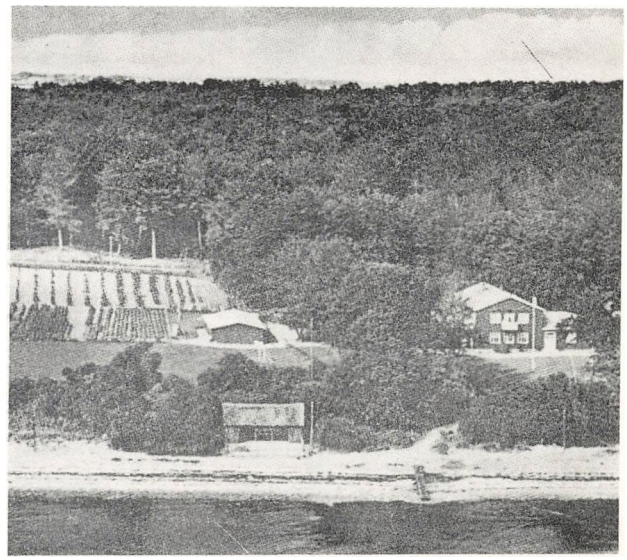
I 1912 fik hun så opfordring til at tage til Flensborg og tage sig af de syge og fattige. Man havde set, hvad der boede i hende, og hun skulle holde kirkelige møder og foredrag, når der var lejlighed til det. Og alt gjorde hun glad og gerne — for 50,— mark om måneden. Året efter var der så 24 kvinder i Flensborg, der dannede Flensborgs danske Sygeplejeforening.

Under den første verdenskrig var der ofte bud efter Maren Sørensen, når tung sorg og ængstelse ramte de sønderjyske hjem. Men som krigen gik, dæmrede håbet om en genforening. Og det gik, som grev Schack sagde det på Dybbøl, at vi kom hjem til Danmark færre og fattigere, end vi havde ventet. Mange måtte blive syd for den nye grænse.

I det store afstemningsrøre var der kredse, der så videre. Der ville være brug for at give børn sundhed og helse efter disse frygtelige krigsår. Ved Sdr. Vilstrup strand blev et grundstykke erhvervet af komiteen Helsehjemmet, en barak opstillet, og Maren Sørensen fik overdraget opgaven: at skabe et rekreationshjem for svagelige børn. Og i de år hun stod for det, kom 8.000 trængende børn, deraf 2.000 fra Sydslesvig på et tiltrængt ophold.

Da arbejdet på Børnenes Helsehjem kun var tænkt for sommermånederne, måtte Maren Sørensen om vinteren følge sit ønske at virke blandt de landsmænd, der levede udenfor 1920 grænsen.

Maren Sørensen var ikke noget organisationsmenneske. Samarbejdets kunst indenfor en snævrere foreningsramme lå hendes natur fjern. Der, hvor det forsøgtes i Sydslesvig og Nordslesvig med Børnenes Helsehjem, måtte man sande, at det ikke gik. Et forhold, der også ofte bragte Maren store skuffelser og sorger, ja — også økonomiske problemer.

Børnenes helsehjem

Helsehjemmet var startet meget beskedent, men blev i de følgende år væsentlig forbedret og forstørret. Sygeplejearbejdet i Sydslesvig skulle begyndes i efteråret 1922, og Maren Sørensen havde selv fundet frem til sit virkefelt i Flensborg og Sydtønder amter med bopæl i Valsbøl. Ingen forening stod bag denne nye hjemmesygeplejerske. Men foruden sygeplejearbejdet følte hun sig kaldet til et folkeligt og kristeligt virke.

Hos gårdejer Lorenz Jepsen og hustru Anna fik Maren Sørensen husly. Allerede den første vinter holdtes det første kristelige møde i Lorenz Jepsens hjem under Maren Sørensen's ledelse. I sommeren 1923 var Maren Sørensen og Lorenz Jepsen blevet enige om, at der skulle skabes et fristed til et dansk folkeligt og

kristeligt virke i Valsbøl. Opgaven blev løst ved, at Jepsens lo og kalvestald byggedes om til en rummelig kirke- og forsamlingssal, samtidig med at der indrettedes et par små værelser ovenpå til Maren Sørensen og en sygeplejerske. For når Maren var på Helsehjemmet, kunne arbejdet jo ikke hvile, og om vinteren skulle jo også andet passes end sygeplejen. Men foreløbig rykkede håndværkerne ind på gården i Valsbøl.

En kreds af danske menigheder, der havde tilknytning til Liselund på Sjælland, stillede midlerne til rådighed. Og søndag den 2. december 1923 kunne kirkesalen indvies. For de mange deltagere fra nær og fjern blev denne adventssøndag en uforglemmelig oplevelse. Der var gudstjeneste ved pastor Niels Dahl, Liselund, og pastor Jørgensen, Skærbæk.

Indvielsen fik en særlig note ved, at Lorenz Jepsens yngste søn blev båret til dåben. Ved denne lejlighed benyttedes det dåbsbækken, Maren Sørensen havde fået som gave med indskriften „Rødding Frimenighed 1874".

Og med udgangspunkt og samlingssted her fra salen i Jepsens gård fulgte nu en række virksomme år med et vidtforgrenet og frugtbart dansk virke i sognene vest for Flensborg. Her samledes de danske fra nær og fjern hver anden søndag til dansk gudstjeneste. Det var enten Maren Sørensen eller præster nordfra, som tolkede Guds ord, og der har igennem årene været holdt et stort antal folkelige og nationale møder i samme sal, hvor ungdommen også mødtes til gymnastik, folkedans og lege-stue.

Efter syv års virke i de mellemslesvigske sogne mellem Flensborg og Aventoft, der udfoldedes fra lokalerne også kaldet „Hjemmet" på gården i Valsbøl, lykkedes det Maren Sørensen ved venners hjælp og ved støtte fra menigheds- og højskolekredse i Danmark at bygge en egen forsamlingsgård.

Huset blev indviet den 12. oktober 1930 og fik navnet „Valsbølhus" og har en smuk beliggenhed i ly af Valsbøl sognekirke. Takket være ideelle og rummelige lokaleforhold kunne mødelivet, det humanitære arbejde og menighedslivet blomstre op.

Fra midt i 20'erne har Maren Sørensen haft Katrine Bøjlesen som medhjælper. Efter næsten 20 års opslidende arbejde døde Katrine Bøjlesen i 1945. I tiden fra 1940 til 1945 havde Maren Sørensen nazistisk forbud mod at komme til Sydslesvig, og i den tid klarede Katrine Bøjlesen så hele arbejdet. Sygeplejersken måtte langt omkring for at komme til alle dem, der trængte til hjælp og opmuntring, og det var et slid at nå frem kilometer efter kilometer ad bundløse veje. Det tog kræfterne fra den alvorlige, fåmælte Katrine Bøjlesen. Hun blev kun 54 år.

Valsbølhus blev i de svære år i 30'erne en danskhedens borg både folkeligt og åndeligt. Maren Sørensen havde sin egen evne til at hjælpe enhver, der trængte til hende. Hun kunne sprede hygge omkring sig både ude og hjemme på Valsbølhus. Unge og ældre flokkedes her og fyldte huset gang på gang. Hun samledes med sin kreds til gudstjenesterne, men så ville hun også her tjene ved det, der var højdepunktet, — dåb og nadver, og hun, den beskedne kvinde, lod sig præstevie for at kunne stå der med rette. Det var helt naturligt for hende, og hvad hun har betydet her, kan vel kun de tale om, der selv har været med.

Stor og noget grov af kvinde at være var Maren Sørensen; men samtidig et varmhjertet, stærkt og mildt menneske. En særpræget kvinde og sygeplejerske. Her hvor pastor H. F. Feilberg havde virket før 1864 opstod en stærk kreds omkring Maren Sørensen, der i mangt og meget han lignes med „de stærke jyder" om end med omvendt fortegn, en grundtvigsk kreds, hvor der levedes et rigt nationalt, kristeligt og åndeligt liv.

I det nationale havde Maren Sørensen så afgjort sin egen mening, og den fulgtes i mange år bl. a. i skolespørgsmålet. Når der først i 1935 kom en skole i Ladelund, skyldtes det bl. a. Marens indstilling, at man ikke skulle oprette danske skoler, men gå i de lokale tyske og ad den vej føre kampen. Men da nazismens tryk blev for stærkt, måtte hun se sin linie svigtet.

Kredsen om Maren Sørensen og Valsbøl var så stærk, at det efter 1945 tydeligt viste sig, at nye, der kom til, følte, at de ikke hørte til i Valsbølhus. Det så ud til, at der skulle opstå to danske kredse. En omkring Valsbølhus og en, der måtte holde til i kroen. Men set i årenes løb var også det blot en krusning på havoverfladen, som adskillige andre, på Maren Sørensens livshav.

Efter krigens afslutning, da de mange ønsker om danske skoler blev båret frem for Dansk Skoleforening, faldt det naturligt at tænke på også at bruge Valsbølhus til dette virke.

Men Maren Sørensen havde meget svært ved at finde sig til rette under de så helt forandrede forhold i Sydslesvig efter 1945. I krigens år havde hun kun begrænset mulighed fra sin „forvisning" at følge med.

Ved kapitulationen sad adskillige sydslesvigere i Danmark og fik ikke lov til at komme over grænsen. En del danske sydslesvigere, der som krigsfanger sad i vestlige krigsfangelejre, blev frigivet og sendt til Danmark, herunder også lærere fra de danske skoler i Sydslesvig. Indrejse til Sydslesvig var blevet nægtet fra besættelsesmagten.

Men en skønne dag i februar 1946 modtog de et brev fra politikommisær Brix, Åbenrå, om at møde den 14. februar på Åbenrå rutebilstation til videre rejse til Sydslesvig.

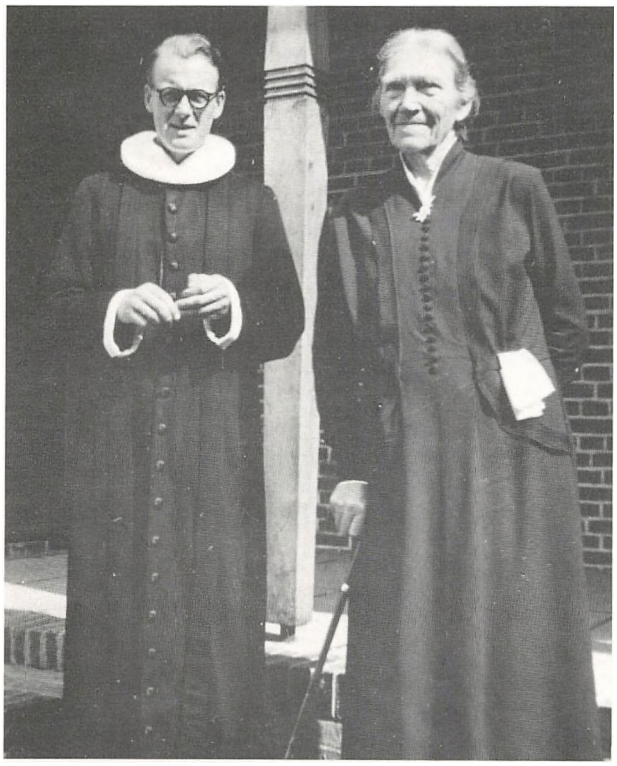
Ankommet til Åbenrå blev alle puttet ind i en af politiets „salatfade" og kørt til grænsen. Her blev navnene, herunder også Maren Sørensen, råbt op af en englænder, og derefter kunne bilen fortsætte til Flensborg, og alle kunne så frit tage hjem, hver til sit. Og lang tid tog det heller ikke for Maren Sørensen at komme hjem til sit kære Valsbølhus og vennerne der. Dog har det næppe helt været den hjemrejsemåde, som Maren syntes om. Selvom det var den fidus for at hjælpe landsmænd over grænsen, at man anvendte metoden, der brugtes ved udvisning af ikke ønskede personer i

Danmark. Men hjem kom hun, og aldrig har vel gladere sang lydt i et „salatfad", end ved denne færd.

De forandrede vilkår i landsdelen, hendes alder og svigtende helbred gjorde, at Maren Sørensen ikke så sig i stand til at vende tilbage til Valsbølhus som leder og igangsætter. I 1946 opgav hun også ledelsen af Børnenes Helsehjem.

Af gode venner fik hun et hus nær Sdr. Vilstrup og tilbragte her endnu en årrække.

Da hun fyldte 70 år den 12. juli 1952. blev hun med rette hyldet ved to store festligheder, som hendes venner omkring de to hovedvirkesteder (Vilstrup og Valsbøl) arrangerede. Hun døde natten til den 5. juli 1957 og havde bestemt, at hun ville begraves ved siden af sin veninde Katrine Bøjlesen på Lønborg kirkegård i Vestjylland, deres fælles hjemstavn. På anden måde var hendes livsgerning blevet hædret. Æresmedlem i Dansk Sygeplejeråd og Ridder af Dannebrog.

Det sidste besøg i Sydslesvig blev, da hun var indbudt til at deltage i indvielsen af skolekirken i Medelbys danske skole i 1954.

Når dansk virke i og omkring Valsbøl skal omtales, vil tre navne lyse frem. Pastor H. F. Feilberg, præst i Valsbøl før 1864, folkemindesamler og sprogforsker, hvis bog „Fra Heden", der skilderer de mellemslesvigske bønders nøjsomme liv for 100 år siden, er meget værdsat og læst. Lorenz Jepsen, gårdmanden, og Maren Sørensen, sygeplejersken og sjælesørgeren, hvis navne er stærkt knyttet til dansk virke med Valsbøl som midtpunkt.

Maren Sørensen var en særpræget personlighed, og samtidig følsom kvinde, sygeplejerske og sjælesørger i en person, og hun følte sig kaldet til at forkynde evangeliet som Danmarks første kvindelige præst.

En natursten på Lønborg kirkegård bærer den indskrift, hun selv har valgt:

„Guds kraft skal oprejse håbets
børn til evigt liv."

Maren Sørensens virke har været med til at skabe det grundlag, hvorpå der kunne bygges videre. I Valsbølhus' have står en mindesten for Maren Sørensen og Kathrine Bøjlesen.

Valsbølhus er fortsat samlingssted for dansk livsudfoldelse, bolig for den danske sygeplejerske, dansk skole og lærerbolig, dansk menigheds- og kirkesal, dansk forsamlingshus.

Børnenes Helsehjem er stadig et hjem, der tager imod trængende danske børn fra Sydslesvig, netop i det sidste år moderniseret med en ny opført bygning, så Maren Sørensens Helsehjem kan svare tidens krav.

Og i det levende liv på de to virkesteder er Maren Sørensens store mindesten sat.

Franz Wingender

Julemærket 1969

Årets sydslesvigske julemærke, der er det 21. i rækken, er tegnet af Bernhard Petersen. Som motiv har han taget stemningen ude i landsbyen. Vi ser to drenge, der har tilbragt de sidste timer ude i det fri, før de skal hjem for at fejre juleaften — men det lykkedes dem ikke at fange den lille hare i sneen.

Julemærkets overskud anvendes ubeskåret til kulturelt eller humanitært dansk arbejde i Sydslesvig, herunder uddannelseslegater.

Livets Lys i Kvœrn

Af bibliotekslektor Poul Kürstein

I kirkens middelalderkunst, som vi møder den i museer og til alt held også endnu i de kirker, til hvis brug den blev skabt, træffer vi ofte den tronende Kristus. Den, som kun ser flygtigt og overfladisk på disse fremstillinger af Kristus, vil tro, at de i hovedsagen er ens, og derfor trættes han af de mange gentagelser. Men bruger man sine øjne og tænker over, hvad man ser, vil man snart opdage, at den tronende Kristus kan være udtryk for to forskellige tanker om Gud, som ikke umiddelbart synes at kunne forenes.

I den ene gruppe af disse kunstværker sidder Herren på regnbuen med jordkloden som fodskammel. Det er Kristus som *verdens dommer*. Han er nemlig iført dommerkåben, men hænderne er løftet, så at deres naglegab tydeligt ses, og såret i siden åbenbares. Det er nemlig Kristi lidelser, som giver ham adkomst til at sidde til doms over menneskene på den yderste dag, og de tilsvarende fremstillinger af Kristus på korset fremhæver den *lidende Kristus*. Fra hans hoveds venstre side udgår dommens sværd, og på denne side af dommeren står Johannes Døber. Han har alt forkyndt Guds dom over de ubodfærdige, men på Dommens Dag fører han blodvidnernes sag. Til højre udgår dog nådens lilje, Marias blomst, og til denne side står Herrens moder Maria i forbøn for menneskene.

Denne opfattelse af Kristus kommer klart til udtryk i den sekvens, som indgår i messen for den døde, og som har lydt ved dronning Margrethes ligfærd; *Dies iræ, dies illa*, hvor det på vort mål hedder:

Gru og angst og rædsler kolde
vil vor Herres komme volde,
når han dommedag vil holde.

Det stærkeste kunstneriske udtryk for denne opfattelse finder man i Brüggemanns sengotiske passionsalter fra 1521 i Slesvig domkirke, hvor endog tre dommersværd udgår fra Herrens hovede, mens nådens lilje fattes. Overfor denne *Christus Ultor*, den hævnende Kristus, er menneskene slagne af rædsel og ved kun ét levende råd, og det er Herrens moder Maria, som kan opnå alt hos sønnen ved sin forbøn. Derfor søger mennesker værn under hendes nåderige kåbe, som det ses i et fortrinligt værk af en sengotisk billedskærer i kongehallen på Gottorp slot.

Denne opfattelse af Kristus er en frugt af de tanker, som den gudslærde mand *Anselm af Canterbury* gjorde sig omkring 1100, og som teologerne lidt efter lidt sluttede sig til, og som endelig fandt folkelig forståelse, da den *sorte død* og andre farsoter hudflettede kristenheden. Verdensdommeren er gotikens og senmiddelalderens Kristus.

*

En helt anden Kristus møder os i det navnkundige gyldne alter fra Kværn kirke i Nørre Angel, som nu er den største pryd for Germanisches Museum i Nürnberg. Det er fra omkring 1225 og er et fuldgyldigt udtryk både for tidens senromanske stil og for dens opfattelse af Kristus, i hvem den ikke ser den strenge dommer, men den almægtige styrer af himmel og jord, *Kristus i herligheden*.

Egentlig er det kun alterbordets forside der er levnet. Midtfeltet er omgivet af en mandelformet ramme, en mandorla. Her troner Kristus på en tæppeklædt bænk med en bog på knæet — Guds ord, som varer i evighed — og med højre hånd løftet til velsignelse.

Kristus er fremstillet som en ældre skægget mand i en byzantisk konges dragt. Helligåndens due svæver over mandorlaen, og under den ses lammet med sejrsfanen. Rundt om er de fire evangelisters tegn: engelen, ørnen, løven og oksen. Til begge sider står i fire rader med tre i hver de tolv apostle. De elleve har alle en bog som tegn på deres apostelrang. Kun apostelfyrsten Peter skelnes klart fra de andre elleve. Han står forneden til venstre lige overfor Markus-løven.

(Middelalderlige billeder er ikke altid påtrængende i deres tale, men for den seende er de tydelige nok. Her er en klar påmindelse til tilskueren om den nøglemagt, som Kristus selv har givet Peter og dermed kirken. I dette ene lille træk ligger et krav fra kirken, som på Kværn-alterets tid endnu ikke skabte strid i Danmark. Men længe skulle det ikke være, inden ærkebiskopperne Jens Grand og Jakob Erlandsøn kaldte til kirkekamp mod kronen ud fra læren om kirkens frihed, som grunder sig i nøglemagten.)

Rundt om hele fremstillingen løber en indskrift i store latinske bogstaver, de værdige VERSALER. Den tager til i øverste højre hjørne og løber hele vejen rundt med bogstavernes fod ind mod billedet. Efter middelaldersædvane bruges E ofte for Æ og som i klassisk latin V for U:

SUM LUX ETERNA, jeg er det evige lys.
RESIDENS IN SEDE SUPERNA, siddende i det himmelske sæde.
LUX EGO SUM VITE, jeg er livets lys.
PER ME SUP(ER) ASTRA VENITE, kom ved mig op over stjernerne.
EST DEVS HIC REGNANS, her er Gud herskende.
HIC SACRATUR ET EBIBITUR, her vies og drikkes
ROSEVS CRVOR AGNI, lammets rosenblod,
PER QUEM SULPHVREI TEPUIT VIOLENTIA STAGNI, ved hvem (lammet) mildnes svovlpølens vold.

Denne indskrift og især dens sidste sætning viser tydeligt, at vi ikke har at gøre med den ubønhørlige verdensdommer på den yderste dag. Tværtimod mildner han svovlpølens vold, og det vil sige, at han har overvundet Helvede. Denne hans gerning gøres nærværende hver gang, lammets blod vies og drikkes, som det sker i den daglige messe. Her er Gud herskende, han er livets lys, han sidder i det himmelske sæde og er det evige lys.

Det er Christus Majestatis, *herlighedens Kristus*, eller Majestas Domini, *Herrens herlighed*, den overalt og til alle tider herskende Gud. Lys-ordene er til dels bibelord, især fra Moses og Johannes, og selve Kværn-alteret søger som de andre danske og udenlandske gyldne altre ved sin stærkt strålende guldglans at give et ganske vist jordisk ufuldendt udtryk for Gud som det evige lys, al visdom og kærligheds kilde, menneskets store hjælp og håb.

*

Der er tale om to forskellige syn på Kristi væsen.

Den *romanske* Kristus er både som den tronende hersker og på korset den sejrende helt, som overvandt Helvede, og som kunne gøre kristne mennesker ud af vilde hedninger; som de stædige saksere tog til sig som høvdingen Heliand, „den helende", „den frelsende", og som kunne få vikingesjæle som kong Knud og kong Olav til at bøje nakken. Den sejrende Kristus var, som vi har set, kirkens ideal i Valdemar Sejrs tid. Det er det samme kristne lyssyn, som kommer frem i reformationens vår, og som vi genfinder hos Grundtvig og — sært nok — også hos rationalisterne. Overfor denne Kristus står den troende som et lem af en menighed, og i sin lovsang synger han *„vi"*.

Den *gotiske* Kristus er den lidende frelser, som han dyrkes i senkatolicismen og siden præger pietismen og opleves i Indre Mission. I denne opfattelse er der udtrykt mistvivl om menneskets muligheder, og deraf følger et ufravigeligt krav om, at *jeg* skal omvende mig.

Kirkekunst er brugskunst. Den skal minde tilskueren om troens hemmeligheder, og dens forskellige tydning af Kristi væsen kan indskærpe den kristne, at han må vælge mellem disse muligheder eller — om han evner det — holde dem fast begge på én gang.

— — —

Det gyldne alter i Kværn er ligesom de andre danske gyldne altre gjort af kobberplader, hvori man har drevet figurfremstillingen op, og endelig er det hele forgyldt. I 1869 fik man et nyt nygotisk alter i Kværn, og man stillede så det gamle op bag ved det nye, og i 1881 solgte man uden at ane, hvad man ejede, det gamle kunstværk sammen med to lysestager til en produkthandler for 300 mark. En kort tid var det udstillet på et museum Hamburg, men derfra kom det til Germanisches Museum i Nürnberg, til hvis kosteligste skatte det nu hører. Når ulykken nu skulle ske, at det fornemme kunstværk kom bort fra kirken, ville man jo gerne have kunnet se det i et af hjemstavnens museer, men man bør dog slå sig til tåls med, at det overhovedet er blevet reddet, og vi må også glæde os over, at der findes en udmærket og nøjagtig kopi på Flensborg Museum.

Wi hem sonst Dänsh wesen

Der kan være meget smukt mange steder ude i den vide verden, men for en indfødt angelbo („Angeliter") er der nu alligevel intet, der kan måle sig med vort skønne Angel! — Er det det bakkede terrain? den fede jordbund? de evindelige vejsving? de mange levende hegn? sproget med den særprægede „ch"-lyd? — Naturligvis er vi da vidende om, at vi ikke ligger inde med patentet på hjemstavnskærligheden. Men vi har den altså også! Og før os her der været andre, der har følt på samme måde! —

Den 24. april 1802 fødtes i Flensborg en dreng, der fik navnet Hans Nicolai Andreas Jensen. Han blev en af de fineste kendere af Angel og angelboerne. Efter at have taget teologisk embedseksamen ved universitet i Kiel, søgte han omgående tilbage til sit elskede Angel. Først kom han til at virke som hjælpepræst i Stenbjerg, senere, i 1831, overtog han præsteembedet i Gelting, hvor han virkede i 14 år. Fra 1845 og til sin død i 1850 var han sjælesørger i Borne.

Desværre blev han kun 48 år, og dog har han formået at efterlade sig ting af uerstattelig værdi. Hans hovedværk, „Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogtums Schleswig", indbragte ham titlen „Dr. phil. honoris causa". På universitetsbiblioteket i Kiel kan desforuden findes en lang række artikler og afhandlinger fra hans pen alle med angelske emner. Det var nemlig kun Angel, der interesserede ham.

Selvom han var tysk-uddannet og tysk-sproget, så var pastor Jensen som borger og embedsmand bundloyal overfor Danmark og den danske konge. I sin pen var han så dejlig fri for enhver form for fanatisme. Han var i besiddelse af en sund, nøgtern og skarpsindig dømmekraft.

I 1844 udgav han sin kendte bog „Angeln", en topografisk og historisk vandring gennem landsdelen, en begivenhed af rang for egnen. (Det var påskønnelsesværdig, at Svend Aakjær i 1922 udgav bogen pány og i uforandret skikkelse!)

„Wi hem sonst Dänsk wesen, men nu siin wi Dütsk bläwen", et mundheld, han citerer, som atter og atter kan give anledning til eftertanke. Dog han refererer kun; „warum? und wie sie es ward? (nemlig tysk kirke- og skolesprog indenfor Angels dansktalende befolkning) und ob dies heilsam gewesen? das sind Fragen für sich —", og disse spørgsmål beskæftiger han sig ikke med.

Weil doch von der Sprache hier die Rede ist, und vermutlich das Angler-Dänisch nach nicht sehr langer Zeit ganz aussterben wird, und vielleicht dieß Buch nicht überlebt, so will ich eine Probe davon hersetzen: . . .

En Manj' hoi to Sönner o den üngest' a dem soi te ä Far: Far, gi mä den Diel a ä Goss, der hör mä! O han dield' ä Goss emell'm dem. O int laant deretter saa saankedt' den üngest Sön oldt sammel og drauw ur a ä Landj laant wäk o forkomm der sit Goss mä lirrele Läwnd. Elauv han no hoi fortärdt old sit, saa blöw der en stur düer Ti i ä hiel Landj o han begündt aa want. O han gik hen o holdt sä te jin a ä Folk der i ä Landj; den skiked' ham te Marks aa warr aa ä Sviin. O han war trefräis aa fül sin Mau mä Mask, te ä Sviin aaed o Ihnne ga ham naur. Da gik han i sä o soi: Hvo manne Daulönner herr min Far, som der herr Brö nock o ä fordärrer a Hunger. Ä will sta op o ga hen te min Far o si te ham: Far, är herr sühnnet mor ä Himmel o for dä o err no int meer wär aa hjir din Sönn; görr mä som jin a din Daulönner. O han stoi op o kom te hans Far . . ." (side 56).

Sådan har det gamle angelbo-mål altså lydt. Kan være, at der ikke findes ret mange angelboere, der i dag kan stille noget op med dette stykke af Den fortabte Søn, men herude i sognene op mod grænsen, hvor sønderjysk endnu er et levende omgangssprog, her forstås hvert eneste ord. Et stykke kultur, som desværre er gået tabt og som ikke kan generhverves!

Det fremgår klart af pastor Jensens redegørelse, at sproget omkring 1800 var dansk i største delen af Angel. Levende skildrer han de forsøg og anstrengelser, der blev gjort, for at få det tyske indført som omgangssprog. Omkring 1840 var man allerede nået så langt, at den almindelige indstilling var „Wi hem sonst Dänsk wesen, men nu siin wi Dütsk bläwen" (!). Man kan kun forundres over, at noget sådant kunne ske i løbet af et halvt århundrede og det endnun i en tid, da landsdelen var en del af det samlede danske rige!

Pastor Jensen hævder, at kirkesproget aldrig har været dansk i Angel. Fra reformationen og til ind i 1600-tallet har det været plattysk med ditto bibler, katekismer, postiller og prædikener. Han nævner Geltingpræsten Nicolaus Johannis, der døde i 1618. Denne havde, selvom han var født sammesteds, altså dansktalende (!), altid holdt sine prædikener på plattysk. — Overgangen fra platt til højtysk må så være sket i første halvdel af det 17. århundrede — også med tvang! (Side 144). Først latin — så plattysk — så højtysk — og hvad med befolkningens danske modersmål? — „Ja, Bauer, das ist ja ganz etwas anderes!" —

Meget er sket siden pastor Jensens dage. Mange af hans forudsigelser er gået i opfyldelse. — Alligevel er det danske i Angel ikke noget, der bare hører fortiden til. Vel har det måtet friste trange kår. Vort angeliterplatt er til stadighed fyldt med danske gloser og ordstillinger, menigmands væremåde og tankegang er så dansk som den være kan, og skik og brug, stednavne og historien er der ingen, der kan løbe fra, selvom der ikke tales for højt om visse ting!

Det danske er altså med andre ord ikke noget fremmed, eftersom det har været her hele tiden, bevidst eller ubevidst! Det arbejde, der fra dansk side udføres, har da heller ikke brod mod noget eller nogen. Det indebærer heller ingen bevidst udfordring fra vor side. Vi plejer vort danske, fordi vi synes om den måde, man lever livet og tager tingene på! — Det er der da vel ingen, der kan have ondt af!

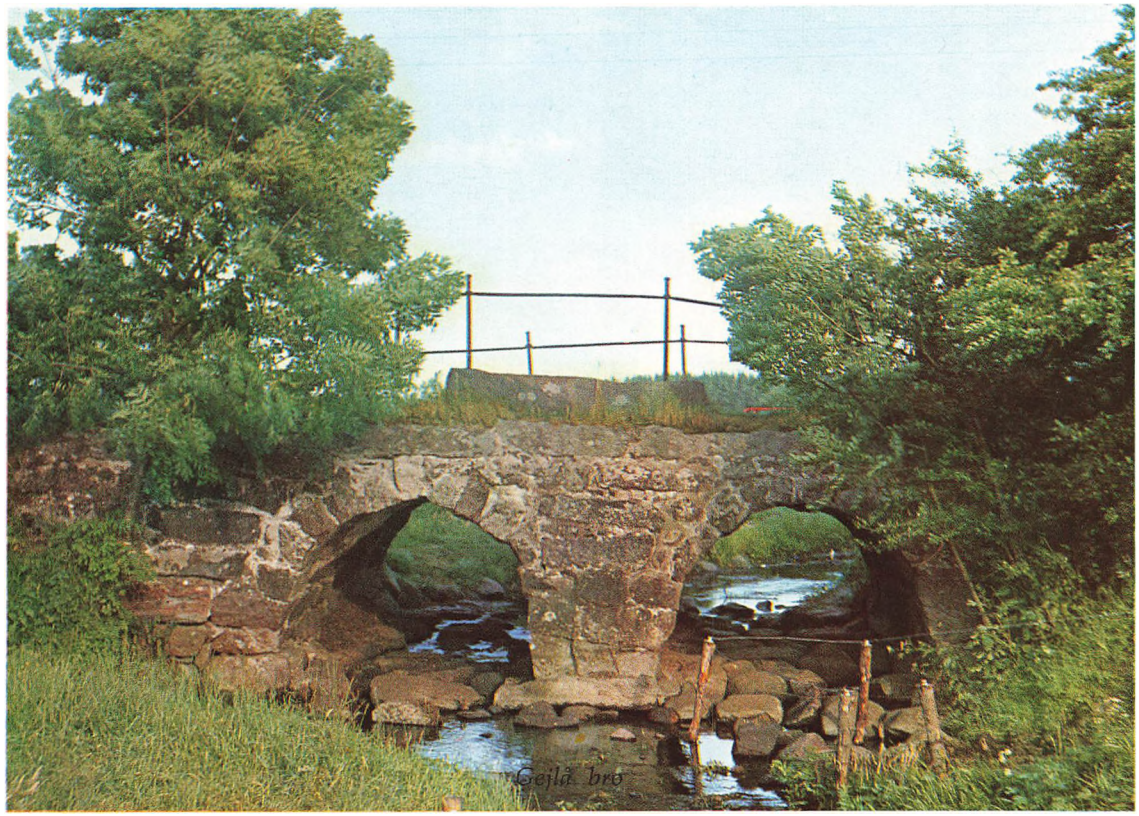
*

Tillykke med de resultater man igennem en energisk indsats har nået her i amtet igennem de senere år! Tak for trofast medleven til hver især! Lykke til med det fremtidige arbejde!

God jul og godt nytår!

Ernst Meyer

Tag et mål af Danmarks land fra dets egne høje

Flensborg amts julehefte har bedt mig give et forslag til en forenings- og distriktstur. Det vil jeg gerne gøre, og jeg vil føje til, at hvis en eller anden „individuel" bilist skulle finde på at køre turen, vil der ikke blive rejst noget honorarkrav af den grund. Men først et par ord om distriktsturens betydning i foreningslivet. Lige så vigtig for sammenholdet, rækken af møder med oplysning og underholdning er om vinteren, lige så vigtig for sammenholdet kan den rigtige sommertur være. Den kan være af rent underholdende karakter, men den kan også i sig rumme virkelig oplysning og oplevelse. Jeg vil lige nævne, at et forslag om, at nogle af distriktsturene skal krydse selve Sydslesvig, så folk ude mod vest lærer folk mod øst at kende, med held er blevet fulgt op af i hvert tilfælde et distrikt i år. Et udpræget bydistrikt i Flensborg „gjorde" kogene ude mod vest og fandt sammen med medlemmerne i distrikterne derude. Nu glæder dette distrikt sig til at vise dele af Flensborg by frem ved et genbesøg. Efter referaterne i „Flensborg Avis" at dømme har ret lange ture i Danmark — ofte jo forbundet med besøg i fadderskabskredse — ellers været de foretrukne i denne sommer.

Jeg vil i det følgende lægge et godt ord ind for en tur i Nordslesvig: Man skal ikke sidde så længe i bussen, turen bliver billigere, end hvis man skal ud på det lange stræk, og endelig kan det være rimeligt netop i 50-året for Genforeningen at aflægge et besøg i Nordslesvig. Man kan jo f. eks ganske stilfærdigt for sig selv benytte det til at se lidt på, hvad der er nået på 50 år, samtidig med, at man kan opsøge steder, der ikke er alt for kendte.

Hvad enten man kommer over grænsen ved Padborg eller Kruså er vejen til Bommerlund plantage kort. Her gøres der holdt, lidt før man når Gejlåbroen. Til fods nyder man den gamle Oksevej i dens fulde bredde og i dens velbevarede skikkelse. Her er digerne, der holdt kreaturerne inde på vejen endnu bevaret, og vejens karakter med de mange vognspor kan tydeligt aflæses i lyngen. Gejlåbroen må studeres og fotograferes, og et lille holdt ved Bommerlunderstenen må der også være tid til. Desværre forhindrer de danske toldbestemmelser jo, at man mindes Bommerlunderen på den værdigste måde.

De næste 40 km til Løgumkloster tages i et stræk. Man kaster undervejs et vemodigt blik på Rangstrupsenderen, der ikke er i stand til at dække ret meget af Sydslesvig med dansk fjernsyn, men benytter så selvsyn til at konstatere, hvordan der på tidligere magre egne er opnået gode resultater for landbruget, bl. a. ved læplantning.

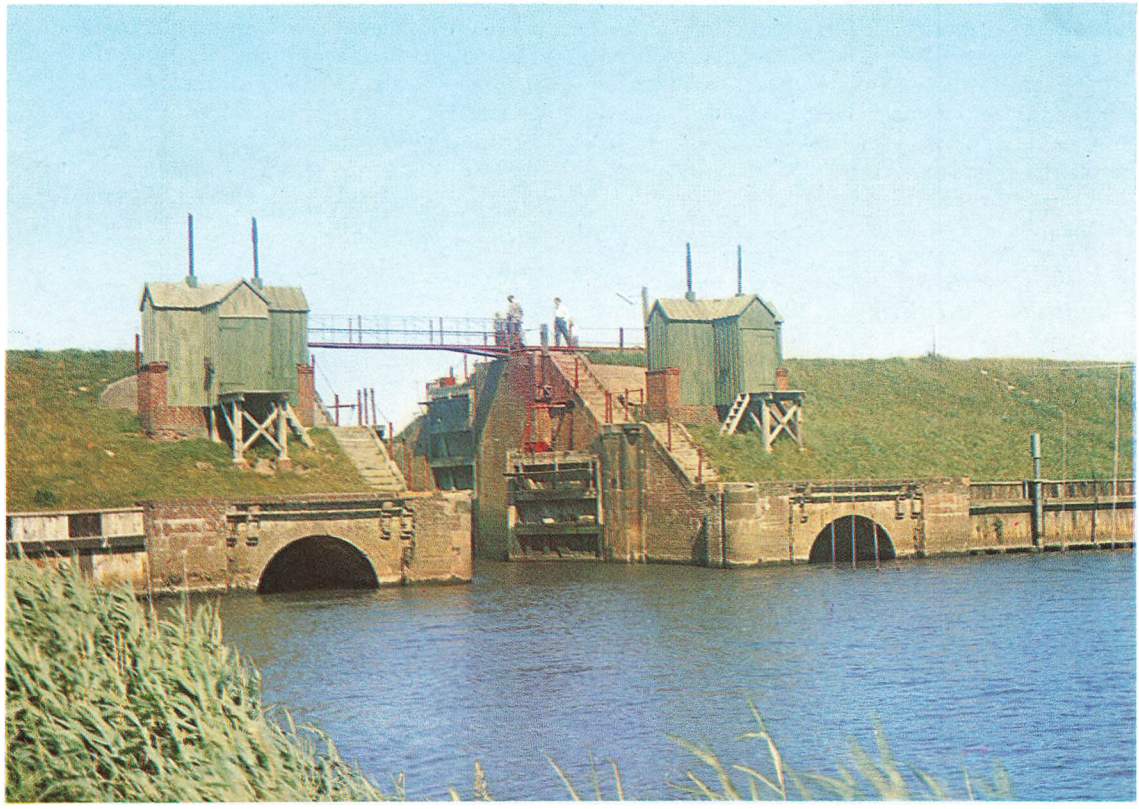
I Løgumkloster ligger vel nok den skønneste kirkebygning i Norden. Den kan man opsøge og lade selve rummet tale til sig, men man kan jo også sikre sig en vejleder, der er i stand til at fortælle lidt om stedet og om det arbejde, det har været for cistercienserne i tiden fra o. 1170 til o. 1320 at rejse dette imponerende bygningsværk, af hvis trefløjede klosteranlæg østfløjen endnu er bevaret. Man kan sende en tanke hjem til søsterklostret i Ryd, hvis beskedne rester Lyksborg slot med tilliggende i dag dækker over. Selv den, der er

uden dybere historisk interesse, vil med glæde kunne se på de karakteristiske ting, der er helt særegne for kirke og kloster: det smukke helgenskab med dets 16 aflukker til relikvier og piscinaen i det nordlige kapel, der anvendtes til borthældning af indviet vin, for at ikke uvedkommende væsner skulle komme i berøring med den. — Arkitekturen med dens blanding af romansk og gotisk byggesæt vil kunne tale til os, og i klosterafsnittet vil man kunne opleve højtid, hvis man dvæler i kapitelsalen, gys, hvis man begiver sig ind i fangecellen, hvor man samtidig ved at betragte lydsprækken i vagtrummet, der fører direkte op til sovesalen, kan få et lille indblik i den kontrol, de gode brødre har udøvet over hinanden. — Løgumkloster er ikke blot fortid; man kan udefra bese det smukke refugium og den store bibelhøjskole. På ca. tre kvarter kan man så nogenlunde nå at se det her skildrede. Har man kræfter til det, tager man en afstikker til den særegne krigsfangekirkegård umiddelbart syd for Løgumkloster, hvor 67 allierede krigsfanger fra første verdenskrig er begravet.

Ellers drejer man mod nord over den fredede markedsplads med de dejlige linde og kører videre gennem plantagen til Løgumgaard, hvor man raster i Sogn kro hos gæstgiverparret dér. Kaffen er god, der ligger hjertelag bag, og på væggene kan man læse sig til en tid, hvor den nationale brydning stod i Nordslesvig.

Fra Sogn kro kører man videre efter skiltet mod Rømø op til Vognshøj. På venstre side af vejen har vi rester af de teglgrave, hvorfra leret er taget til de ca. 1½ million sten, der har siddet i Løgumkloster kirke og kloster. Vi er kørt vejen i vor gode bus, men kan jo lade tankerne gå tilbage til de bønder, der med læs på ca. 60—70 sten, har skullet fragte byggemateriale til Kloster. Vi drejer så til højre efter skiltet med Vognshøj; her kører kun den dygtige chauffør, men han kan nå frem til udsigtstårnet, der er anbragt oppe på en høj fra bronzealderen (den var ødelagt i forvejen). Fra selve denne høj er der en pragtfuld udsigt, men vover man sig op i tårnet, er den endnu bedre. Aldersrekorden for dem, der har været oppe, er mig bekendt 81 år. Det lønner sig at stige op. Løgumklosters idyl ses i fugleperspektiv; det flade land breder sig mod vest; i klart vejr øjnes Rømø ude i synskredsen, og mod syd kan man se Kristkirken i Tønder, mod nord Ribe Domkirke, mod øst skovene ved Åbenrå. Det er i egentligste forstand stedet, hvorfra man tager „et mål af Danmarks land fra dets egne høje", og lige nedenfor har man rester af oldtidsvejen, der i middelalderen har ført munke fra det oprindelige kloster i Seem ved Ribe frem til Løgumkloster, og man kigger ud over det ældgamle egekrat — Lovrup Skrøp.

Hertil har vi givet os god tid, men turen må ikke vare for længe (og artiklen ikke blive for lang), altså må vi blive kortfattede. Vi stiger til vogns og kører fra Vognshøj ud til hovedvejen mellem Ribe og Tønder — følger den til Bredebro (typisk eksempel på en stationsby i rivende industriel udvikling), ud vest gennem Bredebro, forbi den pragtfulde wulffske gård, gennem Mollerup enge til Visby, hvor vi drejer ned til Trøjborg og besøger den romantiske ruin, der står som minde om Limbækkernes og Rantzauernes gamle slot. Herfra videre ud til Hjerpsted; vi passerer en af Danmarks fire radarstationer og kører en lille runde i byen. Vi kan måske endnu være heldige at se en kvinde med sit kniplebræt foran den lave stuehusdør, og hvis vi er dristige, holder vi for hos Brodersen og beder om at få et kig ind i hans dejlige samling af billedskærerarbejder og fliser. Vi kører helt ud mod vest til Hjerpsted kirke, der ligger i enlig majestæt, men oprindelig lå midt i sognet. Resten af det tog en af stormfloderne allerede i middelalderen. Nord og syd for Hjerpsted

Højer sluse

kirke ser man rækken af bronzealderhøje, der vidner om, at her lige inden for List dyb har været en vigtig bosættelse — vel den tids Esbjerg. Hvis man er nået til vestkysten ved solnedgangstid, skal man unde sig selv at køre ud på klevet ved Emmerlev og se solen gå ned over vadehavet, der rummer sin poesi, hvad enten vandet er inde, eller klæget strækker sig kilometerlangt mod vest. — Vi kører på denne tur forbi Højer — også en by, der har undergået en vældig udvikling efter 1920. Vi vil lade afvanding, sluse og marsk ude af betragtning; disse forhold kan vi studere på en anden tur til vor egen sydslesvigske vestkyst. Vor tur må slutte i Møgeltønder, den by, som en rejseforfatter har kaldt „Nordens Athen", og som skal opleves, når solen går i hav, og lindene langs Slotsgaden gløder. Man skal lade bussen standse på „Stjernen", hvor vi møder Jens Jessens buste, som vidnesbyrd om, at det var i dette sogn, Jens Jessen fødtes som søn af skolelærerparret i Toghale skole. Turen ad Slotsgaden må gøres til fods ad de toppede og fredede brosten, så man kan nyde den stemning, natur og arkitektur her har skabt. Vi må i første omgang gå forbi Slotskroen og lidt længere frem til det fornemme hvide Schackenborg og kan jo så netop i år tænke på, at det var her grev O. D. Schack skrev sit smukke afstemningsopråb til nordslesvigerne — det, der blev optakten til den 10. februar 1920. — Nu har vi både set og travet — sulten melder sig, men i Slotskroen står værtsparret og modtager os gæstfrit og godt, og hvem ved, om ikke det unge grevepar, som det ofte sker, kigger ned til os for at se, om vi har det rart. Vi tager højskolesangbogen frem og slår op på nr. 622, og mon ikke en og anden af os, mens vi synger om det land, der for en fremmed er barskt og fattigt, forstår Egeberg Jensen, når han slutter med verset:

Skønne land! Dit strenge åsyn
kun den fremmede du viser,
dine børn du mildt tilsmiler;
elskte hjemstavn! vi dig priser.

Knud Fanø, Rektor

Uden medmenneskelighed

Der er situationer, hvor man trænger til at tale med et menneske. Man kan simpelthen ikke klare et problem, man blev stillet overfor. Det er hændt mig mange gange, således også i sommer i Grækenland. Jeg havde i Herakleon på Kreta mødt nogle græske studenter, der troværdigt havde fortalt om den tortur, som nogle af juntaens politiske fanger, trods alle protester fra udlandet, fremdeles bliver udsat for. De fortalte også om mishandlinger i Halikarnassos, et fængsel ikke langt borte fra det sted, hvor vi mødtes. Da de var gået, sad jeg længe på hotellels terrasse og sundede mig. Skulle jeg tro på studenterne og andres beretninger om disse umenneskelige grusomheder? Der er noget inde i sindet, der værger sig og ikke vil holde det for muligt. På den anden side ved man kun for godt, hvad der i øst og vest sker af vold og uret rundt i verden i fængsler og straffelejre. Jeg var som sagt optaget af disse tanker og var det fremdeles, da jeg ved middagsbordet blev placeret overfor en fransk journalist. Hun var, fortalte hun, ansat ved et kendt parisisk dagblad, der spillede en ikke ringe rolle under studenteruroligheder. Et meget charmerende og intelligent menneske, med den livsfriskhed over sig, som ikke blot tilegnes ved sport og friluftsliv, men som er ungdommens privilegium. Med elegante håndbevægelser understregede hun sine ganske bestemte meninger om både dit og dat, som det kan dukke op i en tilfældig middagssamtale. Hendes negle havde samme fascinerende røde farve som læberne.

Ved kaffen fortalte jeg hende, hvad jeg just havde hørt om mishandlinger af kvindelige fanger. Først syntes mine oplysninger at vække hendes journalistiske nysgerrighed — men snart mærkede jeg tydeligt, at hendes interesse blev mindre, ja, jeg mente at kunne se et lille ironisk træk ved de røde læber. Hun afbrød mig da også snart med bemærkninger: Mon dieu, hvor er De fossil! — Jeg må indrømme, at jeg blev lidt konfus. Jeg er ganske vist ikke længer den yngste; mit foredrag som min person har ikke meget med gallisk esprit at gøre, men ligefrem at kalde mig „forstenet". Hun fortsatte med at fortælle mig, hvor trættende og utåleligt det var hende at møde mennesker som mig med tidligere tiders længst overvundne humanistiske idealer. Var der en ting, der ikke interesserede hende, så var det at høre om mishandlinger af fanger. Om det skulle være, så kunne hun fortælle en historie om, hvad franskmænd havde tilladt sig i Algiers fængsler — men hun ville undlade det, for det holdt mine „medmenneskelige" nerver nok ikke til. Menneskelig — umenneskelig var hende uinteressant — hvad der betød noget var ideologien, der stod bag ved og her måtte hun melde sig som en ligeså ubønhørlig modstander af min forlorne humanisme som af den græske fascisme. „Vi må", proklamerede hun, „lave politik uden humanitet." Min stilfærdige henvisning til ham, der talte om at elske sin næste, fik hende til med en elegant bevægelse at standse videre samtale. Hun forlod bordet, og negle og mund lyste endnu engang i den farve som er blodets.

Martin Nørgaard

Landbrugsproblemer i dag

Kulturhistoriens udvikling og jordens dyrkning står i nøje relation til hinanden, næppe nogen er i tvivl om det. Og selvom i dag de fleste mennesker — de ni af ti — igennem samfundets strukturelle forandring er kommet enddog meget langt bort fra jorden og dens dyrkning, knytter usynlige bånd også det moderne menneske til disse fundamentale ting. Ofte kun i glimt og abstrakte følelser fornemmes jorden og havet som den frugtbare giver, af hvis overflødighed det kræsne menneske kan plukke sig det bedste for så at vrage resten. Denne tilstand er ny og ingen selvfølge.

At i de kommende årtier endnu færre end i dag er i stand til at overforsyne vort samsund med fødemidler, er i sig selv et udtryk for velstand. En velstand vi alle ønsker, nogle for dens egen skyld, mange — håber jeg — for udviklingens skyld.

Hvem falder så ind under skyggen af alt dette velfærd? Det gør blandt andet jordens dyrkere. Flugten fra erhvervet bærer vidne herom. Alene i 1968 forlod 8 pct. af alle i faget beskæftigede landbruget, det er næsten hver tolvte.

De ansværlige i staten er opmærksomme på dette forhold, og har ladet vor mest konservative befolkningsdel tilkomme en storstilet social understøttelse. Ikkedestomindre er indtægtskløften imellem bønderfolk og andre stor og igennem de forløbne år blevet stadig større. Således var lønnen for landbrugere i Vesttyskland ifølge „Informationsgemeinschaft für Meinungspflege und Aufklärung e. V." i Hannover i 1964/65 22,7 pct, i 1965/66 32,5 pct. og i 1966/67 34,3 pct. mindre end størrelserne i Gewerblicher Vergleichslohn. Tallene er tydelige og virkningen smertefuld. At denne minderindtægt er kommet til veje til trods for en enorm arbejdsindsats, gør sagen ikke bedre. Kun få bønder arbejder mindere end 80 timer om ugen, og de der i virkeligheden bærer hovedbyrden af dette misforhold, er vore koner. Kun få i vort samfund præsterer så meget og bærer så mange afsavn, som de. Følgerne udebliver heller ikke. Ligesom i de store menneskeophobninger en stærk proletarisering gør sig gældende, kan en svigtende forfladigelse af mennesket iagttages, hvor byrderne, de økonomiske og især de arbejdsmæssige, bliver uudholdelige.

Det lysner dog nu. Jeg mener langt forude at kunne skimte en bedring. Men prisen bliver stor. Endnu mange må smide træskamlen og drage bort, slæbende med sig mindet om en lang og sejg kamp for at erhverve sig det, der var nedarvet igennem slægtled. Vi følger denne proces i hvert eneste tilfælde med den smerte, der er forbundet med ethvert forlis.

Lad os dog ikke i alt dette sortsyn glemme de glæder vort erhverv afkaster: Det, på sin sjæl at kunne fornæmme naturen i dens lovbundne rytme. At kunne leve sammen hele familien, døgnet rundt, hvor naturens nærhed klarer mange problemer i forholdet til børnene, den afklaring, der opstår, hvor livets syntese og dødens er nærværende og virksomme. Den tilfredsstillelse en stor indsats giver og meget andet.

Skulle et ønske udtrykkes i denne forbindelse, så skulle det være ønsket om afklaring. Afklaring for hver enkelt og for os alle. En tak til alle der trofast har hjulpet os i det forløbne år.

God jul og godt nytår.

Søren Andresen

Sydslesvigske sagn

Det er min tro, at i den folkelige selvbesindelse, der trods alt er sat i gang i Sydslesvig, er der brug for den skat af sagn, som er optegnet efter folkelige fortællere til forskellig tid fra alle egne af landsdelen. Som dansk lærer i Sydslesvig har jeg ofte følt savnet af en omfattende dansk sagnsamling, og jeg ved, at det er gået andre som mig. Spiren til nærværende samling er da også materiale, jeg har samlet til hjemstavnsundervisningen. — Principielt finder jeg, at en sådan samling burde omfatte hele Sønderjylland, men af praktiske grunde har jeg måttet indskrænke mig til Sydslesvig.

Mit sigte er folkeligt. Der kan ikke være tale om nogen fuldstændig samling af alt foreliggende. Det må til sin tid videnskaben tage sig af. På den anden side tror jeg, at jeg har det væsentligste med. Jeg har medtaget, hvad jeg syntes havde så meget ansigt, at det havde mer end rent lokal interesse. For ikke at virke trættende kunne vandrehistorier og varianter i regelen kun bringes i én skikkelse.

Skønt der altså ikke er tale om nogen „kæmmet" samling, er det helhedsbillede, læsningen af bogen efterlader, klart. For den, der kender bare lidt til danske folkeminder, vil det være indlysende, at denne sagnsamling taler dansk, skønt en ikke ringe del af stoffet er oversat fra tysksprogede kilder. Tænk f. eks. på nissehistorierne, der strækker sig til Ejderen, men i det store og hele er ukendte i Tyskland.

Afsnittet om herremændene giver et stærkt indtryk af, hvordan folkets syn på den fremmede overklasse var. At man har forstørret grusomhederne op, er jo træk, der kendes fra enhver sagndannelse. Men folkedommen er klar. Det er historisk indlysende, hvorfor Angel har leveret så stor en del af dette afsnit. Under indflydelse fra Holsten lykkedes det jo at indføre livegenskabet i Svans og dele af Angel. Mellemslesvig og Frisland kom til at mærke forholdsvis mindre til herremandsvældet.

Intet fortæller vel mere om et folks indre fornemmelse af lov og ret end gengangerhistorier. Der er visse love, der er så selvskrevne, at krænker man dem, da er der sket helligbrøde, og da kender folket også, hvad der times lovbryderen, han er dømt fredløs i graven, han kan ikke finde hvile. En af de uhyggeligste skikkelser i nordisk folketro er skelflytteren, den, der med urette har flyttet skelpælene og tilvendt sig naboens jord. Når de tre brødre i Barderup Mose med jord fra deres have i støvlerne og svor på, at de stod på deres egen jord, så er det indlysende for folketroen, at de har begået helligbrøden, de er fordømt til at gå igen, til ikke at finde hvile for deres onde samvittig-

hed. Ak, vor ofte har ikke fremmede stået på sønderjydsk grund med jord hjemmefra i støvlerne og svoret på, at de stod på deres eget. De spøger endnu. — Kan man komme et genfærd til livs? Ja, undertiden. I så henseende er den historie lærerig som fortælles om skelflytteren fra Lindholm. Det var et genfærd, der rendte rundt med en stor pæl på nakken og råbte: Hvor skal jeg slå pælen ned? Han fandt først fred, da en sagde til ham: I Guds navn slå den ned der, hvor den først stod. Med tak løb genfærdet hen og slog pælen ned på sin plads og forsvandt i det samme. — Måtte denne samling hjælpe sydslesvigerne til klarere at kende sig selv og deres egen grund og til lettere at skelne og få øje på dem, der kommer med fremmed muld i støvlerne.

Med tilladelse fra forfatteren Helge Noe-Nygaard, Trængstrup, der i årene efter 1945 var lærer i Hørup, bringer vi et uddrag fra hans bog „Sydslesvigske sagn", der udkom 1958, idet vi mener, at det er på sin plads igen at bringe denne udmærkede bog i erindring.

Redaktionen

Jes Tydal

Ved kirkevejen til Eggebæk ligger et sted, der kaldes Store Tydal. Her boede i sin tid to bønder, den ene hed Buntzen, den anden kaldtes gerne Jes Tydal. De havde begge store gårde.

Hvert år, når højbjærgningen var forbi, blev grøfterne i engen renset op, for at vandet kunne have frit afløb. Diesse grøfter udgjorde skellet mellem de to ejendomme. En gang sagde Jes Tydal til sin nabo Buntzen: „Jeg skal nok rense grøfterne op!" Det gjorde han også. Men Jes Tydal stak af fra naboens grøftekant og smed det over i sin side af grøften, hvor han trampede jorden fast. Dette gentog sig mange år igennem, og på den måde blev Jes's englod større og større. Så blev til sidst Jes Tydal syg og døde. Det må have været omkring 1860.

En dag i julen skulle Buntzens pige ud i stalden for at malke. Da så kun til sin forfærdelse, at den døde Jes Tydal gik frem og tilbage i fodergangen. Den næste aften bad hun husbonden gå med ud, men han kunne intet se. Hun bad nu præsten om råd. Han sagde, at hvis hun så Jes mere, skulle hun råbe til ham: „Befal Herren dine veje!" Pigen fulgte rådet, og næste gang hun så Jes, tiltalte hun ham, som præsten havde sagt. Da bad Jes hende den følgende aften ved midnat komme ned i engen med sin husbond og sognerådsformanden. De skulle have tre pæle med.

Næste aften ved den aftalte tid var de på pletten. Mændene så intet, men pigen sagde: „Der står jo Jes!" Jes viste hende nu, hvor pælene skulle rammes i. Da den sidste pæl blev slået i, sank også Jes i jorden. Siden den tid fandt han ro og gik ikke mere igen.

Møllerkonen i Frørup

I gamle dage var en møllerkone i Frørup, der gik igen; og det kom af, at hun havde gjort så meget uret på møllen; for når mølleren toldede rugen oven af sækken, toldede hun fra neden; og med det (stjålne korn) fodrede hun sine køer. Det gav jo et godt foder og fulde spande, den tid hun levede; og hun samlede jo en køn lille skilling ved det. Men da hun var død, kunne hun ikke få ro — efter snakken da — men af og til måtte hun gå igen i kostalden og se efter sine køer.

Nu var der engang en svend på møllen, som hed Jørgen Tun. Og som han kom en aften og ville fodre sine heste, så stod den ene af dem på tværs i båsen, og han kunne slet ikke få den vendt om. Så blev han

Tydal

jo gal i hovedet, og så sagde han til den: „Hvordan er det du står, din satan?" Men på den der hest sad netop møllerkonen; og fordi han påkaldte Fanden, fik hun magt med ham; hun pinte ham der jo skrækkeligt og klemte ham mellem hesten og spilbommen; og hun tumlede så længe med ham, at hun fik ham smidt ud på møddingen. Men da han nu var bleven smidt derud, skreg han så højt, at de kunne høre ham inde i dagligstuen. De kom jo siden med lys og hjalp ham ind i huset; men det kunne han ikke tåle — lyset; og straks efter det døde han.

Men efter den tid fik møllerkonen så megen magt, at hun endogså kom ind i stuehuset ved højlys dag; stundom stod hun ved ildstedet og rørte om i asken med ildskovlen og ildklemmen; og stundom gik hun om i storstuen og i brudekammeret og tringt om i huset og lukkede alle kisterne og skabene op. De kunne jo ikke være i fred for hende, og omsider måtte de have præsten hentet derhen for at mane hende bort. Han fik hende også manet væk, og hun måte ned i et væld på den anden side af åen. Men al hendes magt kunne præsten dog ikke tage fra hende; for hun fik lov at komme møllen et hanefjed nærmere hvert år; men hun skulle gå uden om møllerløkken. Efter den tid sidder der en sort fugl hver nytårsnat og skriger i krattet ved åen, medens møllerkonen kommer sit hanefjed nærmere møllen.

Som jeg nu har fortalt, det samme kan hver mand i Frørup fortælle; men jeg har aldrig hørt, at der er nogen, der selv har set hende, og der er jo mange, som ikke tror på det. Men de fleste er dog rædde for møllerkonen; for de vil også sige, at når hun kommer til møllen, så skal den sorte fugl tie; men den røde hane skal gale på møllen, og møllen skal stå stille og brænde ned til grunden.

Heksen fra Dollerup

Der var jessind en gammel heks i Dollerup Skov, som endno older ho se' en staj, men ejsen var hun fejt klog å vidst' beskeen me' oldting å kund' gyr' oldt hva' e' skuld' vær'. No var de' da jen gång, så skuld' hun ag' me' te' stajs me' en gammel boond', som boej' nejen ve æ' hav. Som de no sin kam tæt hen te Flensborre å var v' æ Hollvej, så spur' den gammel boond' hind', om hun no kund' se Flensborre. „Nej," so æ heks, „æ kan int se dnen for old' di manne hus', der stær her." — „Est du int kloger," so æ bond', „æ meen, do vast så fejt klog, men no kan æ se, te æ er kloger som do, for old' di manne hus' er jo Flensborre." Men no vur' ær heks grovt gal i æ hoj å gyr' den stakkels boond' te en kok, å den gær endno hver nat i Flensborre å kokkedøter.

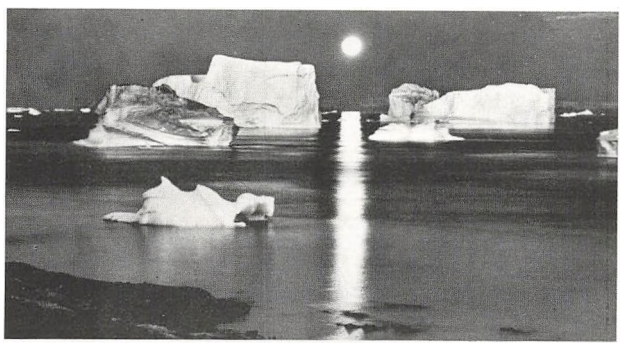
Det tavse Land

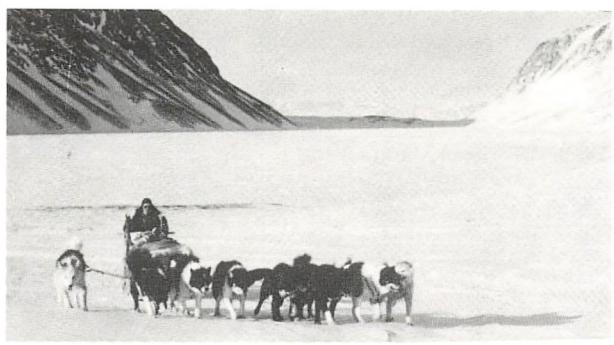
Gardehusarerne har som Regimentsmærke en Falk. Under den staar skrevet: In actis esto volucris. Vær lynsnar i Handlingen. Dette Valgsprog efterlevede jeg eftertrykkeligt, da der i Foraaret 1953 gik en Skrivelse rundt til de forskellige Regimenter i Danmark, hvori man søgte Frivillige til 2 Aar's Tjeneste ved den militære Slædepatrulje paa Nordøst Grønland. Jeg søgte og kom med. Hvorfor jeg søgte? Jeg tror det var Tanken om det ukendte og Nysgerrighed efter at prøve noget ingen vidste ret meget om.

Og det blev en Oplevelse af de store. Alt var nyt. Lige fra Starten. Først 3 Ugers Kursus og Pakning af Gods inde paa Holmen i København. Allerede dér fik vi at vide at vor Tjeneste kun kunde lade sig praktisere, hvis vi havde et ubrydeligt Kammeratskab. Vore nye Kammerater oppe paa Kysten forventede af os, at alle de Ting, der var bestilt pr. Telegram i Vinterens løb, kom med os op. Blev noget glemt, saa var der jo ingen Mulighed for lige at stikke hen i Butikken for at købe det, der manglede. Nej, man maatte kønt vente til næste Aars Skib kom op. Saa vi kløede paa. At vi saa samtidig skulde tage Afsted med det „søde" Liv i København, da vi jo ikke kunde forvente at se kvindelige Væsner i et Par Aar, gjorde jo, at det lige som føltes som en hel Ferie, at komme ombord paa den lille norske Sælskude „POLARSTAR". Nordatlanten blev prøvet for første Gang. Den har Humor. Den tager det ikke saa nøje, om man vil ligge eller staa i sin Køje. Den lader en prøve begge Dele. Sommetider paa en Gang.

Det første Møde med Isen var lige ved at tage Vejret fra en. Ikke mindst fordi der blæste en isnende Vind. Det var noget andet end den Is man kendte nede fra Flensborg Fjord. Og saa den Stilhed. Ikke en Bevægelse saa langt Øjet rakte. Den bjergtager en med det samme. Senere lærte man at respektere den paa de lange Slædeture med Hundene og ens Makker. Levede sig sammen med den, og vidste nøje, at man var de eneste Levevæsner i mange Miles Omkreds.

Nordøstgrønland er ubeboet med Undtagelse af de faa Vejrstationer, der findes op ad Kysten. Det er bl. a. derfor vi kører der. Da jeg laa der i Begyndelsen af Halvtredserne var der dog endnu enkelte danske og

norske Fangstmænd. Fine Fyre med en elendig Økonomi. Men med den samme Trang til Frihed som vi.

Og Frihed havde vi. Men under Ansvar. Ingen kommanderede rundt med os. Den militære Grad gjaldt ikke. Det var Mandens Evne til at begaa sig paa Slædeturene og på Stationen, der talte. Jo hurtigere han fandt ind i Sammenholdet, jo bedre. Man vidste, at Jobbet skulde gøres. Man maatte selv om hvordan. Men det var ikke lykkedes uden gode Hunde. Man levede sig sammen med dem. Lærte at køre dem mere eller mindre daarligt det første aar, for saa med den nyopkomne Makker at skulde kunde alt det andet Aar. Og man asede afsted. Somme Dage i en knitrende Frost med lange Dagsmarche, andre Dage i bundløs Sne, hvor man om Aftenen udslidte rejste Teltet og i de 8—10 Køretimer kun var kommet 4—5 Km længere. Dog var alt glemt, naar man laa i Renskindssoveposen. I Morgen gaar det nok bedre. Men glade var vi alligevel, naar vi efter et Par Maaneders Slædetur vendte tilbage til Stationen. Vi havde jo ingen Radio med paa Rejsen, saa alle var glade for at se hinanden igen. Alle vidste inden Afrejsen, at den voldsomme Natur kunde kræve sit, saa Glæden var ærligt ment.

Paa Efteraarsturen, der næsten blev kørt i Mørke paa Grund af Mørketiden, var det en Aftale, at man vendte hjem en Uge før Jul, saa alle kunde fejre Juleaften sammen. Det lykkedes ogsaa som Regel, dog var vi 6 Mand i 1954, der ikke naaede hjem før til Nytaar paa Grund af Vejret. Saa fejrede vi Jul til Nytaar. Det var jo ogsaa lige meget. Hovedsagen var, at alle kom hjem. 2 af Gutterne havde allerede hørt Klokkerne ringe. De reddede kun Livet ved et Tilfælde.

Den første Jul stod for Døren. Ved Lodtrækning var de to Mand fundet, som skulde tilberede Maden. Den var altid god, men denne Aften skulde den være ekstra raffineret. Hver Mand havde i den sidste Uge bagt sin Slags Smaakager. Saa der var 10 Slags klar. De 2 Grise, vi havde haft med op med Skibet, var blevet slagtede, saa Menuen stod paa Risengrød og Flæskesteg. Vin til Maden. Likør til Kaffen. Ellers ingen Spiritus den Aften. Den var bandlyst. Alle Mand havde faaet Besked paa at vaske sig særlig godt og tage rent Tøj paa. Gaver var en Selvfølge. Jeg havde ovre ved Regimentet købt en Gardehusargalla nærmest for Sjov. Den havde jeg med mig, men ikke vist Gutterne. Saa da det var saa vidt, mødte jeg i den og Ridestøvler med Sporer. Det havde de ikke regnet med. Oh la la. Nobelt. Julehilsnerne fra dem derhjemme var taget paa Baand og blev hørt i Tavshed. En enkelt fik ingen. De andre var snart mere kede af det, end han. Never mind.

Efter et elendigt Forsøg paa at synge en Julesalme, blev man enige om at sløjfe den Del af Programmet, tændte det hjemmelavede Juletræ og Gaverne blev lagt paa det store Bord. Hver Mand gav de andre en. Saa Bunken var stor. Og sikken Glæde, ikke mindst Gensynsglæde. Der fik man saa pludselig den Pibe igen, man ikke havde kunnet finde i de sidste tre Maaneder. Eller en Bog, eller en pin up Pige. En pænt indpakket Tørfisk. En Daase Bønner. Et Par slidte Bukser. Opfindsomheden var stor hos alle. Herlig Fest. Midt i det hele gik der Ild i Juletræet. Det var vi ikke kede af. Saa havde vi en Chance for at faa afprøvet vore Skumslukkere. De virkede. Vattotterne fløj. Hver Mand fik sin Del af Skummet. Efter endt Slukning maatte

vi igang med den store Oprydning. Under Latter, Kaffe og Smaakager.

Efterhaanden tyndede det ud i Flokken. Man gik hver til sit, for at pakke op for Pakkerne hjemmefra. Man havde selv haft dem med op med Skibet i August, men de var blevet gemt. Breve blev læst og Tankerne gik paa Langfart. Inden man gik tilkøjs, var man lige ude for at se til Hundene, der laa mætte i Kæden og rullede sig sammen. Klingrende Frost med pragtfuldt Nordlys. Fjeldenes Konturer ovre paa den anden Side af den islagte Fjord tegnede sig skarpt oplyst af Sneen, Nordlys og Stjerner. En uforglemmelig Jul. Julen herhjemme virker saa fattig med dens forfærdelige Udladning af misforstaaede Pengeanbringelser. Made in Honkong. Kun Børnenes Glæde kan raade en Smule Bod derpaa.

Og Aaret gik. Vi regnede Aaret fra Skibstid til Skibstid. Det var saa naturligt. Da kom nye Forsyninger, nye Kammerater. Nyheder hjemmefra. Der skete egentlig alt for meget. Man var helt forpustet, naar Skibet sejlede og Dagligdagen meldte sig. Og saa kunde man være sikker paa, at en eller anden havde hevet sig en gevaldig Forkølelse til. Den kom med Skibet, og red os haardt. Vi var jo næsten bakteriefri og var derfor særlig saarbare.

Alt faar jo en Ende og Tiden ved Slædepatruljen ogsaa. Man havde aftjent sin Tid og det berømmelige Skib „JOPETER" skulde føre os sikkert hjem til vore hjemlige Græsgange. Og sikken en Tur. Netop det Aar valgte det, at ville forlise paa Grund af Isskruning. Da det ikke lykkedes, tabte det Skruen. Blive deroppe vilde det. Og det fik det Lov til. Vi forlod det med Sorg i Sinde. Alle vore Ejendele blev der jo. Amerikanerne hentede os med Helikoptere og satte os ud paa et Skib, der ventede ude ved Iskanten. Det skal de have Tak for.

At saa Skæbnen vilde, at vi fandt „JOPETER" Aaret efter, da jeg var med Dr. Lauge Koch's Ekspedition som Skipper, det er en helt anden Historie. Glædelig Jul ønskes Jer af

Anders Busk Petersen

